This volume was donated to LLMC
to enrich its on-line offerings and
for purposes of long-term preservation by

Hawaii State Archives

1830

HE

OLELO NO NA

KANAWAI,

O KO HAWAII NEI PAE AINA.

NA KAUIKEAOULI

KE ALII.

OAHU:
MEA PAI PALAPALA A NA MISIONARI.
.....
1835.

HE OLELO

NO NA

KANAWAI.

Ke hai aku nei makou i ka olelo, e hoolohe mai, e ko kela aina, a me ko keia aina, e malama no hoi ko keia aina, a me ko kela aina: o ka mea i lohe i keia mau olelo, e malama ia; aka, i malama ole e hewa ia.

1.

Ke papa aku nei makou i ka pepehi kanaka; mai pepehi ko kela aina maanei, mai pepehi ko keia aina maanei; o ka mea e pepehi wale aku i ke kanaka me ka manao huhu e make loa, e make no ia. O ka mea pepehi aku i ke kanaka me ka manao huhu, aole nae i manao e make loa, e paa oia i ka hao i na makahiki eha.

O ka mea kokua i ka pepehi kanaka me ka manao e make loa, e make no ia. O ka mea kokua i ka pepehi kanaka me ka manao make ole, e paa oia i ka hao i na makahiki eha.

O ka mea hookonokono, a me ka hoowalewale, me ka huhu e pepehi kanaka, a make loa ia ilaila, e make no ia. O ka mea hookonokono, a me ka hoowalewale e pepehi kanaka aole nae i make, e paa oia i ka hao i na makahiki eha.

O ka mea hou i ka mea oioi a me ka hahau, a me ka pehi, me ka manao huhu a make loa ia ia ia, e make no ia. O ka mea hou i ka mea oioi a me ka hahau, a me ka pehi me ka manao huhu e make, a i make ole ia ia ia, e paa oia i ka hao i na makahiki eha.

O ka mea i olelo e pepehi i ke kanaka, a i make io ia ia, e make no ia. O ka mea i olelo e pepehi i ke kanaka, a pepehi io oia, aole nae i make, e paa oia i ka hao i na makahiki eha.

O ka mea hookaha i ka waiwai a pepehi i ke kanaka a make, e make no ia. O ka mea hookaha i ka waiwai, a i ola mahunehune ke kanaka ia ia, e paa oia i ka hao i na makahiki eha. O ka mea hookaha i ka waiwai a pepehi i ke kanaka a make, e make no ia. O ka mea hookaha i ka waiwai, a i ola mahunehune ke kanaka ia ia, e paa oia i ka hao i na makahiki eha.

O ka mea pepehi oluło, a me ke kipaku i ke kanaka i kahi make loa, o ka mea umi keiki mai ka hanau ana mai, o ka mea puhi i ka hale i ke ahi; o keia mau mea a pau, ua kapaia

he pepehi kanaka. A i manao ua lawehala la, i paa ai i ka hao e uku mai i ke dala, e pa kanaima ia no na makahiki eha, alaila hemo ua pono; aka i ole, e hooukuia oia i ka hana a pau na makahiki eha alaila hemo. I hewa hou ua pepehi kanaka la, e like me keia hewa ana, e uku oia i hookahi haneri dala o ka makahiki hookahi: pela e uku hooiia'i a hiki i ka ha o kona hewa, oia ka uku no ka poe i pakele i keia kanawai.

Eia kekahi, o ka mea i ohumu i ke Alii e make, a hoomakaukau oia i na mea e make ai ia ia, ua like no ia me ka pepehi kanaka, e paa oia i ka hao, a lawe aku ia ia ma ka aina e, malaila oia e noho ai a make.

KAUIKEAOULI.

2.

EIA ka lua; ke papa aku nei makou i ka aihue; o ka mea e aihue i ka waiwai, i kela mea i keia mea ana i aihue ai, e uku palua ia oia, no ka mea ana i aihue ai; ina paha hookahi dala ana i aihue ai, elua dala ana e uku mai ai, pela e uku hooiia'i ka aihue a hiki i ka nui loa o ka mea ana i aihue ai, i ole keia mau mea e loaa ia ia, i waiwai e ae ka uku, ma ke dala nae ka hoolike ana o ka waiwai e uku mai ai ka aihue.

*

Ina i uku mai ka aihue e like me keia mau waiwai i hoomaopopoia ma keia olelo ana, a. i hookaa mai ka aihue i keia mau uku, na ka mea waiwai ana i aihue ai, he pono e uku ae ka mea nona ka waiwai i aihueia'i, i ka lunakanawai i hookahi hapaha noloko o ke dala hookahi; pela no i na waiwai a pau ke uku mai ka aihue i ka mea nona ka waiwai i aihueia'i. I ole keia uku e hookaa mai ka aihue, e paa oia i ka hao, a i ole ia, e hana i ka hana, i ole ia, e uhauia kona kua i ke kaula, ina he nui ka waiwai i lilo i ka aihue, he pono e hoonuiia na kaula ma kona kua, a ina he uuku ka waiwai i lilo i ka aihue, he pono e hoouukuia na kaula ma kona kua. Pela no hoi ka paa ana i ka hao, a me ka hana ana i ka hana.

KAUIKEAOULI.

3.

EIA ke kolu, ke papa aku nei makou i ka moe kolohe; o ke kane mea wahine, a me ka wahine mea kane, i moe kolohe, ua hewa laua i keia kanawai. Eia ka uku, umikumamalima dala a ke kane a pela no hoi ka ka wahine, i ole keia uku i waiwai e ae, e hoolike ka waiwai me ke kuai ana o na dala he umikumamalima; a i ole ia uku, e paa i ka hao i na malama eha, i ole ia, e hana i ka hana i na malama eha.

A i uku mai ka moe kolohe e like me na uku o keia kanawai i hoomaopopoia'i, i elima dala na ka lunakanawai, a o na dala he umi, na ka mea wahine; ina hoi he kane ka i hewa, a na ka mea kane hoi.

Eia kekahi, o ka weawea i ka hai wahine a me ka hai kane, a o ka hoomoe kolohe aku i kana wahine, a i kana kane, a i kana kaikamahine, a i kana keiki, i kana kauwa, i kona hoalauna, i ke kaikunane, a me ke kaikuahine, o ka makuahonowai kane i ka hunona wahine, a me ka hunona kane i ka makuahonowai wahine, a me na kane elua i ka wahine hookahi, a me na wahine elua i ke kane hookahi, a me ka mea malu i keia wa hou, ua like loa ko lakou nei uku, me na lalani maluna. A i manao ka mea wahine moe kolohe, a me ka mea kane moe kolohe, e hemo i ko laua ola ana i keia wa, no ke kena i ka moe kolohe pinepine a me ka hana ino; e haawi aku ia ia i ka palapala no ka hemo, alaila hemo, aka o ua moe kolohe la aole loa ia e mare a make ka mea ana i haalele ai. Ina i moe kekahi i ua mea moe kolohe la, i ka wa e ola ana ka mea ana i haalele ai, he moe kolohe no ia, ua like no kona uku me na lalani maluna.

O ke kane hookamakama, o ka wahine hookamakama, o ka mea i haawi i kona hale no ka hookamakama, o ka mea i kokua i ka hookamakama a hoolilo oia i aina nona, o ka uku o keia mau mea a pau he umi dala, a i ole ia uku, i

waiwai e ae; e hoolike ka waiwai me ke kuai ana o na dala he umi, a i ole ia, e paa i ka hao i na malama elua; a i ole ia, e hana i ka hana i na malama elua.

Ina he moa e ae kekahi e pili ana me keia kanawai, o ko lakou uku hookahi no ia, he umi dala.

Aka o ke kanaka pue aku i ka wahine me kona lima ikaika, no ka ae ole ia'ku o kona makemake e ka wahine ana i pue ai: oia kona uku, i kanalima dala, na ka wahine ana i pue ai, a i ole ia, i waiwai e ae ka uku ma ke dala nae ka hoolike ana o ka waiwai, a i ole ia, e paa oia i ka hao i na malama elima, a i ole ia, e hana i ka hana i na malama elima. Ina uku mai ua pue wahine la i ka wahine ana i pue ai, i na dala he kanalima, na ka lunakanawai he umikumamalima dala, a o na dala he kanakolukumamalima na ua wahine pueia la: oia ka uku o ka moe kolohe pue wahine.

KAUIKEAOULI.

4.

EIA ka ha, ke papa aku nei makou i ka hoopunipuni; o ka mea e hoopunipuni i ko hai waiwai a lilo mai nona, a me ka mea hoole i kana aie pono; a o na mea hoopunipuni waiwai

a pau i kela mea keia mea i like me keia kanawai, eia ko lakou uku a pau, ina hookahi dala ana i hoopunipuni ai, i elua dala ana e uku aku ai, pela no e uku hooiia'i ka hoopunipuni waiwai, a hiki i ka nui loa o ka waiwai ana i hoopunipuni ai. Ina i ole ke dala, i waiwai e ae, a i ole ia, e paa i ka hao i na malama eha, a i ole ia, e hana i ka hana i na malama eha. Ina i uku mai ka hoopunipuni i ka mea waiwai ana i hoopunipuni ai, e like me keia olelo; e pono e uku ae ka mea nona ua waiwai la i ka lunakanawai, penei; i hookahi hapaha noloko o ke dala hookahi, a hiki i ka nui wale o ka waiwai i lilo ai i ka hoopunipuni, ke uku mai ua hoopunipuni la.

Aka, o ka mea hoopunipuni aki me ka huhu e hewa ka mea hewa ole, a me ka hoike wahahee, a o ka mea hoomana kii kekahi no ka mea, aole ia he akua oiaio, a ua hookaumaha wale aku ia i na kanaka i keia mea lapuwale, he hoopunipuni no ia; o na mea hoopunipuni a pau i lilo ole ka waiwai, eia ka uku, e paa i ka hao i na malama eha, a i ole ia, e hana i na malama eha, alaila hemo.

KAUIKEAOULI.

5.

Eia ka lima, ke papa aku nei makou i ka ona rama; o ka mea inu i ka rama a ona, a hele ma ke alanui, me ka uhauha a me ka haukae wale aku i kela kanaka a i keia kanaka, i kela mea i keia mea, ua hewa ia i keia kanawai o ka ona rama. Eia kona uku eono dala, a i ole ia i waiwai e ae, e hoolike ka waiwai me ke kuai ana o na dala eono, ina i ole ia, e uhauia kona kua i na kaula elua umikumamalua, i ole ia, e hana i hookahi malama, a i ole ia, e paa i ka hao i hookahi malama, alaila hemo.

Aka i uhauha ke kanaka ona rama, a me ke kanaka ona ole e like me ua kanaka ona rama la; a hai paha ka iwi o ke kanaka ia ia, a i ole ia, a he eha nui ola wawe ole o ke kanaka ia ia, i ua uhauha la, eia kona uku, kanalima dala, no ke kanaka i eha i ua uhauha la, a i ole ia, i waiwai e ae, e like me ke kuai ana o na dala he kanalima, a i ole keia mau mea, alaila e paa oia i ka hao i na malama elima, a i ole hoi ia, e hana i na malama elima, a i ole hoi ia e uhauia kona kua i na kaula hookahi haneri, alaila hemo.

A i uku mai ua uhauha la i na dala he kanalima, i umikumamalima dala na ka lunakanawai, i kanakolukumamalima dala na ka mea nona ka eha.

Ina i naha ka pa i ua kanaka ona la, a me ke kanaka haukae ona ole, hookahi anana; e uku oia i hookahi dala, me ia no hoi ka uku ana a hiki i ka nui loa o ka naha o ka pa i ua kanaka la; ina i uku ole oia e like me keia olelo ana, e pono i ua lawehala la, e hana iho a paa i ua pa la e like me ka paa ana i naha'i ia ia, aka he uuku ka naha o ka pa, e laa hoi me ko ka hale; he uuku no hoi ka uku, a i hoole ua lawehala la i keia mau uku, e paa oia i ka hao i hookahi malama, alaila hemo; pela na uku o ka wawahi pa, a me ka wawahi hale.

Ina i uku mai ka wawahi pa, a hè wawahi hale paha, hookahi dala na ka mea nona ka pa i naha'i, a me ka mea nona ka hale i naha'i ia ia, e uku ae ka mea nona ka pa i naha'i, a me ka mea nona ka hale i naha'i, i ka lunakanawai, penei, i hookahi hapaha noloko mai o ke dala hookahi, a pela no e uku ae ai ia ia, ka mea nona ka pa i naha'i, a me ka mea nona ka ka hale i naha'i a hiki i ka nui loa o ka waiwai ana, ke uku mai ka wawahi pa, e laa hoi ka wawahi hale.

KAUIKEAOULI.